

Imma Contrí / Carles Cortés
Universitat d'Alacant

ENDINSAR-SE EN LA NARRATIVA DE MERCÈ RODOREDA:
ELS VIATGES INTERIORS DE *QUANTA*, *QUANTA GUERRA...*
(1980)

RESUM

Després d'analitzar la novel·la *Quanta, quanta guerra...* dins el conjunt de l'obra rodorediana, la seua simbologia i la seua estructura de novel·la iniciàtica, els autors d'aquest article plantegen, d'una banda, una possible lectura interpretativa de l'obra i, d'una altra banda, un conjunt de propostes didàctiques per poder aprofitar aquesta novel·la per a l'aprenentatge del català.

Paraules clau: Rodoreda, simbologia, didàctica.

Quanta, quanta guerra... és una novel·la singular, però no una obra aïllada dins el conjunt de l'obra rodorediana (només cal recordar altres obres escrites per l'autora després del seu retorn definitiu a Catalunya com ara *Viatges i flors*, 1980 o *La mort i la primavera*, 1986), ni tan sols en la narrativa europea contemporània, on podem trobar-hi fins i tot paral·lels literaris. De fet es pot entendre aquesta novel·la com el viatge iniciàtic d'Adrià Guinart. Tant el món fictici i simbòlic creat per l'escriptora com l'estructura narrativa de l'obra, responen al fet que aquest personatge protagonista haja iniciat un camí d'evolució permanent, que es correspon amb les pautes que els teòrics assenyalen per a l'evolució de l'heroi clàssic:

- La infantesa de l'heroi. Vida en l'entorn familiar (importància de la mare en l'aprenentatge)
- La joventut. L'heroi inicia el seu alliberament familiar (principal moment de canvi)
- Afirmació de la identitat masculina (ANIMUS)¹. L'heroi trenca els lligams materials i comença la fase d'experimentació (viatge iniciàtic)
- Adquisició de la part femenina (ANIMA). Complementació d'elements oposats. L'heroi ha completat el seu aprenentatge i ja pot tornar al lloc d'origen (cercle tancat)

¹ La separació ANIMA/ANIMUS es produeix, segons explica Jung en el llibre *Símbols de transformació* (1952: 220-284), en el pas de la infantesa al món dels adults. L'ANIMA és la part que conserva els records de la infantesa en el pas de la infantesa al món dels adults. S'enceta així la dialèctica entre els dos principis configuratius de la psique humana que ens serviran de referent explicatiu de l'evolució personal del protagonista de la novel·la de Mercè Rodoreda.

En aquest camí el protagonista es troba amb un seguit de personatges que l'acompanyen i n'esdevenen veritables guies iniciàtics. Adrià, l'heroi, reconeix ràpidament l'efecte positiu o negatiu d'aquests éssers en l'assoliment del seu propi equilibri intern, de manera que, en el primer cas, accepta els seus missatges i, en el segon, fuig de la seua presència. En aquest sentit són ressenyables els paral·lels d'actuació entre el protagonista de l'obra de Herman Hesse *Siddhartha* (1950) i l'Adrià Guinart de Mercè Rodoreda:

COMPANYS D'ADRIÀ GUINART	COMPANYS DE SIDDHARTHA
ALTRES INICIATS - L'«home del gat» (cap. XXVII-XXVIII)	ALTRES INICIATS - Govinda (altre iniciat)
GUIES-ÉSSERS EQUILIBRATS - Agustí i l'«home esparracat» (cap. IX) - «Home vora mar» (cap. XXI) - L'«home dels escapularis» (cap. XI)	ÉSSERS EQUILIBRATS - Els samanes (els iniciadors, guies espirituals)
ÉSSERS COMPLETS-DIVINITATS - Pere Ardèvol (cap. XXIII-XXV) - L'ermità (cap. XXIX)	ÉSSERS COMPLETS-DIVINITATS - Gotama (el buda, el ser perfecte)
PESCADORS-BARQUERS (missatgers de revelacions) - El pescador (cap. XXXVIII)	PESCADORS-BARQUERS - Vasudeva (barquer)
DONES - Eva - La «noia de la platja» (cap. VI)	DONES - Kamala (cortesana)
ÉSSERS MATERIALISTES - El vell del poble de les acàcies (cap. XXVI) - L'«home lluna» (cap. XXX)	ÉSSERS MATERIALISTES - Kamaswami (mercader)

Taula 1. Paral·lels d'actuació entre Adrià Guinart i Siddhartha.

Tot aquest camí iniciàtic de l'heroi s'emmarca en un espai natural molt simbòlic amb diverses interpretacions possibles, que remet sempre a la voluntat d'aprenentatge i progrés que el protagonista manifesta al llarg de la narració. Es poden interpretar els usos simbòlics a què es veu sotmesa la natura en *Quanta, quanta guerra...* a partir dels quatre elements bàsic de composició de la natura: terra, aigua, foc i aire².

² Consulteu un estudi anterior nostre Els protagonistes i el medi en la narrativa de Mercè Rodoreda (1996).

CAMÍ DE MADURACIÓ PERSONAL		
INFANT	ADOLESCENT	ADULT
CAPÍTOL «La fugida» (II)	CAPÍTOLS D'APRENTATGE «La noia del riu» (VI) «Ira» (XLII)	CAPÍTOL «L'acabament d'aquella nit» (XLIII)
ELEMENTS SIMBOLITZATS: 1. Terra 2. Foc destructor	ELEMENTS SIMBOLITZATS: 1. Foc motor (Eva) 2. Aigua 3. Foc destructor (vella del bosc)	ELEMENTS SIMBOLITZATS: 1. Aire
CAMÍ DE TRANSFIGURACIÓ ESPIRITUAL		
MATERIALISME	GUERRA INTERNA/EXTERNA	ESPIRITUALISME

Taula 2. Camís en *Quanta, quanta guerra...*

Pel que fa al tractament temporal, es pot dir es tracta d'un text sense limitacions cronològiques. La història que s'hi narra és plenament identificable en qualsevol moment paral·lel a una guerra. En aquest tret rau la universalitat de l'obra i la construcció d'una narració altament poètica, on les manifestacions de la natura regeixen també el pas del temps.

Al costat d'aquesta universalitat, pel que fa a l'eix temporal, hi ha tot un seguit d'elements simbòlics que contribueixen a reforçar el caràcter cíclic de la història (per exemple la imatge final de la construcció de l'església pels àngels, amb l'estructura circular que la cobreix); ara bé, l'element fonamental en la construcció circular de *Quanta, quanta guerra...* és l'enllaç existent entre el final i el principi de la novel·la: el protagonista promet tornar al lloc inicial una vegada ha acabat la seua formació. En aquest sentit només cal parar atenció als títols del primer i darrer capítol: «A mitjanit» i «L'acabament d'aquella nit», respectivament. L'autora tanca el cercle inicial amb la referència metafòrica a una unitat temporal precisa: una nit.

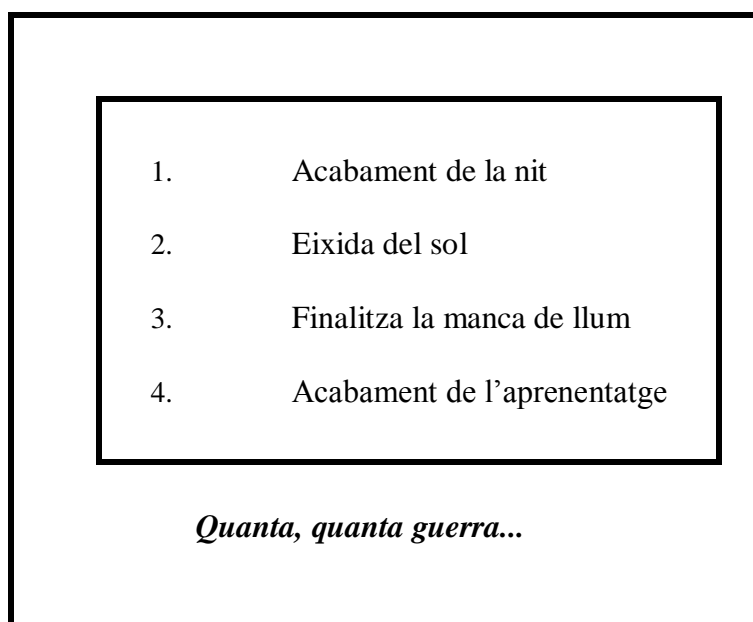

Figura 1. Referència metafòrica a la nit.

Aquesta estructura cronològica circular complementa l'estructura narrativa general de la novel·la d'aprenentatge; de manera que es pot definir aquest text de Mercè Rodoreda com un *bildungsroman*³, terme que defineix les històries on un jove, que pretén descobrir la seua pròpia natura i la del món, va a la recerca d'un element concret (en aquest cas el personatge d'Eva). L'estructura de la història enllaça plenament amb els llibres d'aprenentatge, ja que l'evolució dels fets correspon també amb l'esquema que Marthe Robert⁴ traça per a aquest gènere narratiu: hi ha un procés desordenat on l'heroi, en un món on no té amics ni enemics, evoluciona, alhora que cerca una dona per a estimar-la que mai no troba, ja que és incapaç de distingir-la entre els éssers individuals, només coneix una dona eterna i universal que desplaça les altres possibles alternances. La recerca de l'estimada desenvolupa un seguit d'obstacles i de dificultats que proven les virtuts de l'heroi. El desenvolupament de l'obra per episodis breus, independents en moltes ocasions, transmet l'aprenentatge en fases del protagonista.

Quanta, quanta guerra... és, a més a més, una novel·la escrita en primera persona narrativa, una característica fonamental de les novel·les d'aprenentatge, segons assenyala Baquero Goyanes (1995: 36). El discurs en primera persona, a part d'agilitar el discurs, contribueix a augmentar la versemblança del missatge del protagonista, que, d'aquesta manera, s'acosta més al lector. La desaparició absoluta del narrador en tercera persona afavoreix la mímesis entre el temps real i el temps narratiu del protagonista. La

³ Mariano Baquero Goyanes estudia en «Estructura épica y estructura novelesca», *Estructuras de la novela actual* (1995: 29-43) textos semblants on són presents aquestes estructures i els anomena *bildungsroman*, això és novel·les d'aprenentatge on assistim a l'educació interior d'un personatge.

⁴ Així entén Marthe Robert, en l'assaig *Novel·la dels orígens i orígens de la novel·la* (1972: 74), la base estructural de les novel·les d'aprenentatge: l'heroi resol amb valor les proves establertes sense que hi haja conseqüències negatives per a la seua evolució, gràcies a la vitalitat d'aquest.

perspectiva emprada per l'autora respon, si s'hi aplica la proposta sistematitzadora de Gérard Genette en *Figures III* (1972), a una focalització interna, ja que coneixem les situacions de la història a través d'un personatge, concretament del protagonista, Adrià. L'aplicació de la focalització interna en la modalització de la novel·la comporta l'alternança entre les formes del perfect i de l'imperfect així com la presència de formes deíctiques de la primera persona.

Pel que fa a la veu narrativa es tracta, segons la terminologia proposada per Genette⁵ d'una narració ulterior, perquè s'ha construït un text on es contenen amb formes verbals pretèrites els esdeveniments ja passats. Hi ha per tant un ús homogeni de l'acció verbal en relació a la veu narrativa. Es tracta de la narració dels fets d'una persona, des de la infantesa fins a la culminació del procés individual d'aprenentatge, dirigida per la veu narrativa del mateix protagonista que recorda des del passat els principals fets de la seua evolució.

Per acabar, després d'analitzar i de fer una interpretació possible de *Quanta, quanta guerra...*, es poden apuntar unes línies d'aprofitament didàctic de l'obra. Aquestes propostes didàctiques se centren, concretament, en el treball sobre els aspectes següents:

- el tema i l'argument
- el protagonista i els personatges que l'acompanyen en el seu viatge
- el punt de vista narratiu adoptat per l'autora i alternatives possibles.

⁵ Podeu trobar més informació sobre la proposta de Genette en el llibre *Elements de lingüística per al discurs literari* de Maingueneau i Salvador (1993: 21-27).

PROPOSTES DIDÀCTIQUES

a. LA TRIA DEL TEMA I DE L'ARGUMENT

Una vegada hem llegit la novel·la podem establir diversos temes que sintetitzen la història general protagonitzada per Adrià Guinart. Heu de llegir les propostes que us fem a continuació i decidir-vos-en per alguna. Us heu de reunir per grups i modificar o ampliar la proposta escollida.

1a PROPOSTA   <i>Quanta, quanta guerra...</i> és una novel·la d'amor que ens narra l'enamorament del protagonista, Adrià Guinart, per una jove molt bella, Eva. El coneixement de la mort d'aquesta precipita l'agressivitat del jove, que mata la vella del bosc, ja que retenia Eva i l'oferia als soldats.
2a PROPOSTA   <i>Quanta, quanta guerra...</i> és una novel·la de guerra on un jove adolescent, Adrià Guinart, decideix marxar al front amb altres amics. En iniciar-se el contacte amb la guerra, el jove fuig al camp on coneix diversos personatges que són víctima de les batalles. Una vegada acaba la guerra, el protagonista torna a casa.
3a PROPOSTA   <i>Quanta, quanta guerra...</i> és una novel·la de símbols, difícil de llegir, que planteja els somnis i els pensaments del jove Adrià Guinart, una persona amb molta imaginació. A partir del coneixement de diversos personatges coneix situacions extremes que visualitza des de la posició característica de la seua joventut.
4a PROPOSTA   <i>Quanta, quanta guerra...</i> és una novel·la iniciàtica que segueix els postulats dels moviments esotèrics i de les propostes rosacreu. Adrià Guinart està predestinat des del naixement. Els guies iniciàtics reconeixen les seues facultats i col·laboren en la seua formació. Per contra, hi ha d'altres personatges que dificulten la seua expansió. Finalment Adrià assoleix l'estat d'equilibri anímic que el converteix en un autèntic guia. A partir d'aquell moment tornarà a casa per tal d'ajudar el proïsme.
5a PROPOSTA   <i>Quanta, quanta guerra...</i> és una novel·la d'aventures on un jove que ha fugit de casa es troba en situacions més o menys problemàtiques de les quals se n'eix moltes vegades amb l'ajuda dels animals. El seu viatge pel camp acaba una vegada creu que ja s'ha fet major per a tornar a casa. Ell es penedeix de la decisió inicial de marxar de la llar familiar.

b. EL PROTAGONISTA

Adrià Guinart és un jove del qual coneixem les reaccions internes i els pensaments. Ben poc sabem de la seua constitució física. A partir de les dades proporcionades al text, especialment als primers capítols, feu una descripció externa del protagonista, tot imaginant els aspectes no explicitats a la novel·la.

c. ELS PERSONATGES

Els companys de viatge d'Adrià Guinart tenen unes característiques ben singulars. El seu coneixement aporta al jove iniciat un seguit de coneixements que afavoreixen l'aprenentatge. Arran de les propostes interpretatives dels personatges a partir de postulats esotèrics, podem intentar relacionar aquests personatges amb les cartes de

l'arcà major del Tarot. Observeu les imatges i els principals trets assenyalats de cada figura i busqueu a la novel·la personatges o situacions amb què s'hi identifiquen⁶:

CARTA	IMATGE	TRETS	PERSONATGE
0	EL BOIG	• EL VIATGER • L'INICI I EL FINAL • MÉS ENLLÀ DE LA RAÓ • INNOCENT I PUR • Situació d'inici d'un procés en qualsevol àrea de la vida que condueix a un creixement intern o evolució	LE MAT
1	EL MAG	• COMENÇ • INICIATIVA • ACTIVITAT • CONEIXEMENT • ENGINY • ART I HARMONIA • ORDRE I CONTROL • MITJANCER • Situació en la qual es posen a joc habilitats sobre l'energia, que produeixen resultats altament positius	LE BATELEUR
2	LA SACERDOTESSA	• L'INCONSCIENT • INSPIRACIÓ • REVELACIÓ • INTROSPECCIÓ • INTUÏCIÓ • SILENCIOS I ESTÀTIC • Energia pura i silenciosa que condueix cap a la veritat profunda que intuïm	LA PAPESSE

⁶ Les imatges procedeixen del *Tarot de Marseille* publicat l'any 1983 per l'editor Heraclio Fournier.

3	L'EMPERADRIU	• FERTILITAT • MANIFESTACIÓ I EXPRESSIÓ • AMOR • LA NATURA • Situació en la qual abunda la fertilitat i l'energia en un medi regit per la figura de la mare i la natura	
4	L'EMPERADOR	• VOLUNTAT I CORATGE • RAÓ • PATERNITAT • PODER I DISCIPLINA • REALISME • Situació en la qual circulen energies que condueixen a l'ordre i al treball, relacionades amb la figura del pare i de la raó	
5	EL PAPA	• INICIACIÓ I INSTRUCCIÓ • REVELACIÓ • AMPLIACIÓ • MISTICISME • INSPIRACIÓ • Una energia que desperta les facultats internes i proporciona coneixements	
6	ELS AMANTS	• AMOR I AMISTAT • ELS DUALISMES • ATRACCIÓ I MAGNETISME • UNIÓ • TEMPTACIÓ I ELECCIÓ. EL DUBTE • Atracció envers els elements oposats per a arribar a una síntesi que afavoreix l'equilibri final	
7	EL TRIOMF EL CARRO	• VICTÒRIA I TRIOMF • SUPERACIÓ • CONQUESTA • CORATGE • VITALITAT • Situació de victòria i conducció de la vida amb energia. Domini i control dels dualismes	

8	LA FORÇA LA JUSTÍCIA	• AUTOCONTROL • RECONeixEMENT I CONTROL DE LA PART IRRACIONAL • SUBLIMACIÓ DE LA SEXUALITAT • TRIOMF DE LA INTEL·LIGÈNCIA • Conversió de les passions animals internes en facultats exterioritzades d'amor i de comprensió	
9	L'ERMITÀ	• INTERIOR I PROFUNDITAT • IL·LUMINACIÓ ESPIRITUAL • INTROVERSIÓ I PRUDÈNCIA • REBUIG MATERIAL • Crida a l'aïllament intern per a poder veure i comprendre l'existència humana	
10	LA RODA	• RITME • CICLICITAT I ROTACIÓ • MUTABILITAT • PERIODICITAT • DESTÍ • Influències que es repeteixen en ones que flueixen diverses vegades per tal de cridar l'atenció i afavorir l'aprenentatge en la vida	
11	L'EQUILIBRI LA FORÇA	• HARMONIA I EQUILIBRI • IMPARCIALITAT • PRECISIÓ • SÍNTESI DELS OPOSATS • Una situació que inspira l'ús equilibrat de l'energia, que produeix un estat d'estabilitat i de creixement	
12	EL PENJAT	• INVERSIÓ I REORIENTACIÓ • IL·LUMINACIÓ • REDEMPCIÓ • FERMESA D'IDEES • Es presenta un canvi de valors on els interessos materials queden substituïts pels espirituals	

13	LA MORT	• TRANSFORMACIÓ • CANVI • PROGRÉS • RENOVACIÓ • RENAIXEMENT • ALLIBERAMENT • IMMORTALITAT • Situació que condueix a una profunda transformació on la consciència amplia els seus límits	
14	LA TEMPRANÇA	• BARREJA • TRANSMUTACIÓ • PROPORCIÓ I EQUILIBRI • ENERGIA RENOVADA • SOLIDARITAT • ASSOCIACIÓ • Situació en la qual flueixen corrents universals d'intercanvi energètic, que enriqueixen la globalitat	
15	EL DIABLE	• FALSA IMATGE • MATÈRIA • POR • PASSIÓ • SEXE • Situació d'allunyament de la realitat i immersió en el món de les aparences. Passió i confusió que provoca incongruències	
16	LA TORRE	• REVELACIÓ • DISSOLUCIÓ • OBERTURA • RUPTURA I TRENCAMENT • EXPANSIÓ • Situació en la qual un fet extern provoca un trencament dolorós de les realitats construïdes, amb la conservació exclusiva de les bases inicials	

17	L'ESTRELLA	• VERITAT • ESPERANÇA • INTUÏCIÓ • SERENITAT • NUESA I INNOCÈNCIA • MEDITACIÓ • INFLUÈNCIA DELS ASTRES • Estat de percepció de la veritat nua a través de la bellesa i la intuïció, que afavoreix els projectes futurs •	
18	LA LLUNA	• REFLEX • INCONSCIENT • OCULT • ENSOMNI • IRRACIONAL • RECEPTIU • Situació que remet al món de l'inconscient i que provoca alteracions de la realitat i situacions de fantasia	
19	EL SOL	• CREATIVITAT • CLARITAT I LLUM • ESPIRITUALITAT • VITALITAT • ÈXIT • LLIBERTAT • ALEGRIA • Situació que aporta una càrrega vitalitzadora de creativitat i d'unitat, en un clima d'ambient	
20	EL JUDICI FINAL	• RENAIXEMENT • EVOLUCIÓ • ALLIBERAMENT • ELEVACIÓ • PURIFICACIÓ D'IDEES • Situació d'apocalipsi en els nivells més alts del cel i en els més profunds de la consciència. Aparició de la divinitat. Ressorgiment de l'esperit	

21	L'UNIVERS	• PERFECCIÓ • TOTALITAT • INTEGRACIÓ • PLENITUD • SÍNTESI • Estat de culminació i plenitud que afirma l'home com a ciutadà de l'univers	

d. EL PUNT DE VISTA NARRATIU

En última instància, com sabeu, la novel·lista és qui narra els fets, però no sempre apareix com a narradora. A l'hora de narrar pot triar diferents punts de vista, gràcies als quals s'evidencia la relació entre els fets narrats i el narrador. Observeu aquesta classificació dels procediments narratius possibles:

NARRADOR DES D'UN PUNT DE VISTA INTERN (Narració en 1a persona)	PERSONATGE PROTAGONISTA	Responsable de la seua pròpia història. Aporta informació d'aspectes íntims i personals
	PERSONATGE SECUNDARI	Veu la història a distància però la narra tot aportant la seua interpretació personal
	PERSONATGE OBSERVADOR	Narra només allò que veu, sense implicar-se en els fets
NARRADOR DES D'UN PUNT DE VISTA EXTERN (Narració en 3a persona)	OMNISCIENT	Té un coneixement íntim dels personatges i dels fets que narra i no ho oculta
	OBSERVADOR EXTERN	Es limita a observar què fan els personatges i ho narra sense opinar
	EDITOR	Es limita a transcriure uns papers que ha trobat o li han facilitat

- Rellegiu el primer fragment del capítol VI, «La Noia del riu», on es coneixen Adrià i Eva. Quin procediment narratiu s’hi empra?
- Poseu-vos en grups de cinc i adapteu el fragment anterior per tal d’adequar-lo als quatre punts de vista narratius restants.

e. UNA ALTRA QUANTA, QUANTA GUERRA...

Imagineu què hagués passat si Adrià:

- en lloc de rebutjar l’oferta d’Eva al capítol XII, l’hagués acceptada i se n’hagués anat amb ella.
- hagués acceptat la proposició d’Isabel, la noia de la platja, al capítol XVIII.
- no hagués trencat el mirall de la casa vora el mar al capítol XXV.
- no hagués pogut sortir del misteriós estany en l’experiència mig real mig somiada del capítol «La caiguda» (cap. XXXIX).
- hagués decidit venjar la mort d’Eva d’una altra manera al capítol XLII.

PROPOSTA 1
PROPOSTA 2
PROPOSTA 3
PROPOSTA 4
PROPOSTA 5

BIBLIOGRAFIA

- Baquero Goyanes (1995). *Estructuras de la novela actual*. Madrid: Editorial Castalia.
- Cortés, Carles (1995). *El personatges i el medi en la narrativa de Mercè Rodoreda*. Alacant: Inst. de Cultura Juan Gil-Albert, Conselleria de Cultura.
- Genette, Gérard (1972). *Figuras III*. Barcelona: Lumen, 1989.
- Hesse, Hermann (1950). *Siddhartha*. Esplugues de Llobregat: Plaza & Janés ed., 1991.
- Jung, Carl Gustav (1952). *Símbolos de transformación*. Barcelona: Paidós.
- Robert, Marthe (1972). *Novela de los orígenes y orígenes de la novel·la*. Madrid: Taurus.
- Rodoreda, Mercè (1980). *Viatges i flors*. Barcelona: Edicions 62.
- Rodoreda, Mercè (1980). *Quanta, quanta guerra...*. Barcelona: Club Editor.
- Rodoreda, Mercè (1986). *La mort i la primavera*. Barcelona: Club Editor.